

mgr Izabela Kosyl
Wydział Nauk Humanistycznych
Instytut Literaturoznawstwa
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:

Jakub Susza – zarys monograficzny

Studium z dziejów piśmiennictwa unickiego w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej

napisanej pod kierunkiem dr hab. Wiesława Pawlaka, prof. KUL

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest życie i twórczość unickiego biskupa chełmskiego – Jakuba Suszy (ok. 1610-1687). Praca ma kształt klasycznej monografii historyczno-literackiej, zbudowanej z dwóch części: biograficznej (rozdział I) oraz analityczno-interpretacyjnej (rozdziały II i III). O literaturoznawczym profilu rozprawy decyduje przede wszystkim jej przedmiot w postaci dzieł o charakterze literackim, ale ma ona także charakter interdyscyplinarny, ponieważ porusza także zagadnienia dotyczące historii stosunków religijnych w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej na styku katolicyzmu, prawosławia i Kościoła unickiego, kultu maryjnego oraz wpływu tradycji wschodniej (*Slavia orthodoxa*) i zachodniej (*Slavia Latina*) na piśmiennictwo unickie.

Na rozdział I zatytułowany: *Jakub Susza i jego czasy* składają się trzy paragrafy. W pierwszym z nich zostały przedstawione dzieje unickiej eparchii chełmskiej od zawarcia unii brzeskiej (1596) aż do czasów zwołania lubelskiego *colloquium amicabile* (1680), którego celem było pojednanie prawosławnych i unitów. W paragrafie drugim i trzecim przedstawiono natomiast szczegółowo biografię Jakuba Suszy, zarówno przed objęciem przez niego biskupstwa chełmskiego, jak i w czasie piastowania przez niego tego urzędu. Rozdział ten przedstawia życie unickiego hierarchy na tle wydarzeń historycznych w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej. Szczególną uwagę zwrócono tutaj na rolę Jakuba Suszy jako propagatora idei unii kościelnej oraz przybliżono zagadnienia dotyczące reformy życia zakonnego i oświaty wśród bazylianów, etapów kariery w hierarchii Kościoła unickiego oraz stosunków wyznaniowych na ziemiach Rzeczypospolitej w XVII wieku.

W części drugiej rozprawy, na którą składają się rozdziały II i III, poddano analizie trzy teksty literackie Jakuba Suszy. Rozdział drugi poświęcony został dwóm tekstom łacińskim: biografii Jozafata Kuncewicza (*Cursus vitae et certamen martyrii B[eati] Josaphat*

Kuncevicii...) oraz Melecjusza Smotryckiego (*Saulus et Paulus ruthenae unionis sanguine beati Josaphat transformatus sive Meletius Smotricius...*). Prezentuje on twórczość hagiograficzną Jakuba Suszy, ukazaną na szerszym tle żywotopisarstwa w Polsce w latach 1579-1665.

Rozdział trzeci (zbudowany z czterech paragrafów) został w całości poświęcony dziełu *Phoenix redivivus...*, które doczekało się czterech edycji (trzech polskich z lat 1646, 1653, 1684 oraz łacińskiej z 1684) i stanowi *opus vitae* chełmskiego hierarchy. W pierwszym paragrafie zreferowane zostały ustalenia dotyczące XVII-wiecznego piśmiennictwa sanktuaryjnego, do którego należy monumentalne dzieło Jakuba Suszy. W paragrafie drugim poddano szczegółowej analizie wszystkie cztery redakcje i edycje tekstu oraz podkreślono związki strukturalne i treściowe sytuujące utwór w kręgu literatury sanktuaryjnej. W toku analizy zostały także poruszone zagadnienia dotyczące historii i historiozofii oraz religijności, mentalności i wrażliwości mirakularnej mieszkańców dawnej ziemi chełmskiej. W ostatnim paragrafie uwypuklono także rolę, jaką odegrało dzieło Suszy w popularyzacji ikony Matki Boskiej Chełmskiej oraz zwrócono uwagę na dynamikę i zasięg jej kultu.

W zakończeniu pracy zwrócono uwagę na możliwe kierunki dalszych badań oraz podkreślono znaczenie bohatera dysertacji, który w świetle przeprowadzonych badań jawi się jako jeden z najwybitniejszych przedstawicieli Kościoła unickiego w Rzeczypospolitej XVII wieku i autor prac, które stanowią istotny wkład w ówczesne piśmiennictwo sanktuaryjne i hagiograficzne. Integralną częścią rozprawy jest bibliografia, obejmująca najważniejsze teksty źródłowe i opracowania.

Terminy kluczowe:

Literatura polska – XVII wiek; unia brzeska, Kościół grecko-katolicki, unicka diecezja chełmska, kult maryjny, Maryja w literaturze, hagiografia, Susza Jakub, Kuncewicz Jozafat, Smotrycki Melecjusz

12.06.2023

Isabela Koryb